

SCIENCE DOCIMOLOGIĂ AND ASSESSMENT OF LEARNING OUTCOMES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

GERGANA KIRILOVA

SENIOR ASSISTANT PHD IN PEDAGOGICAL FACULTY
AT KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

GERGANAKS@ABV.BG

ABSTRACT: THE DOCIMOLOGIĂ IS SCIENCE THAT AIMS TO CLARIFY THE SYSTEM, WAYS AND FORMS OF THE TEST AND THE TYPES OF EXAMS, WAYS OF ASSESSING THE KNOWLEDGE, THE POSSIBLE MANIFESTATIONS OF SUBJECTIVITY IN THE ASSESSMENT OF THE EXAMINATION, AS WELL AS WAYS AND MEANS TO ENSURE GREATER OBJECTIVITY OF THE ASSESSMENT. IT IS THE KIND OF RESEARCH AND KNOWLEDGE.

KEYWORDS: DOCIMOLOGIĂ, ASSESSMENT, EVALUATION, TESTING, CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.

Оценяването в училище през последните десетилетия е разширило своя обхват и оценъчен инструментариум. В последно време предмет на оценяване стават не само знанията, уменията, навиците и свойствата на учениците, но и учебното съдържание, дейността на учителите, процесът на обучението като цяло, материалната база на училището, финансовият еквивалент на учителския труд. В резултат на много изследвания се достигна до обособяването на нова, относително самостоятелна научна област, която се занимава специално с изпитите, изпитването, конкурсите и оценяването не само в училище и е прието да се нарича доцимология. (Андреев, М., 1972, стр. 157–162)

Доцимологията е научна област в педагогиката, която е разработена във Франция през 30-те години на миналия век. Терминът доцимология произлиза от гръцки език. „Докиме” означава изпитание; „докимозо” – изпитвам; „докимастикос” – способен да изпитва. Оттук доцимологията е наука, която изяснява системата и формите на изпитите и изпитването, начините за оценяване на знанията, проявите на субективизма на екзаминатора при оценяването, а също така и възможностите, които могат да осигурят по-голяма обективност на оценката. Терминът се използва във всички държави в Европа с изключение на Великобритания.

При съвременни условия за формиране на личността, изпитването и оценката на усвоените знания, умения и навици придобиват все по-голямо значение, защото чрез тях подрастващият формира значителни компоненти на самосъзнанието си, формира критерии за самооценка, съпоставя социалната и психическата значимост на постиженията си с тези на другите и се подготвя за усложнени, но високо благородни социални функции, които е призван да изпълнява.

Анри Пиерон е първият, който публикува доцимологически изследвания през 1927-1930 година и се смята за основоположник на доцимологията като самостоятелна научна област. През 1936 г. Е. Клапаред официално признава голямото значение на доцимологията. Днес нарастващото значение на обективното оценяване на знанията,

способностите и уменията на учениците е общопризнато. Призната е и връзката между този многостранен процес и социално икономическите условия. Обективното оценяване има най-пряко отношение към изключително актуалния проблем за оптимизиране на параметрите на човешката активност във всички области на дейността. „Ако доцимологията има толкова важно значение в училищното и професионалното ориентиране и подбор, в посочването на съответното място на всеки човек в системата на обществените отношения и ценности това означава, че тя има по косвен път голямо значение в промишлеността и икономиката на дадена страна, в усилията на дадена нация насочени към увеличаване на производителността на труда.” (Pavelcu, V., 1968, стр. 16–17) Поради това занапред ще заеме все по-важно място в системата на педагогическите науки и науките за човека изобщо.

Оценяването е твърде сложна, отговорна и същевременно деликатна дейност, която не може да се извършва всеки. Чл. 117.ал. (1) от закона гласи, че: „Оценяването е процес на установяване и измерване на постигнатите резултати от обучението и нивото на подготвеност на учениците за бъдещата им реализация”. Ал. (2) пояснява, че основните цели на оценяването са:

1. диагностика на индивидуалните постижения и на напредъка на ученика и определяне на потребностите му от учене и на областите, в които има нужда от подкрепа;

2. мониторинг на образователния процес за прилагане на политики и мерки, насочени към подобряване качеството на образование.

Видове контрол, които се осъществяват са: предварителен, текущ и заключителен. Той трябва да е системен, всеотраден и индивидуален за всяко дете. Ал. (3) уточнява, че оценяването се извършва:

1. в процеса на обучение;

2. в края на клас или на етап от степен на образование;

3. при завършване на степен на образование.

Съгласно чл. 119. ал (1) в зависимост от оценяващия оценяването може да е:

1. вътрешно – когато оценката се поставя от обучаващия учител;

2. външно – когато оценката се поставя от комисия или от лице, различно от обучаващия учител.

Възможно е върху оценката да оказват влияние и ред субективни причини, сред които са: първото и последното впечатление, пол, ефект на гласа, ефекта на очакването, на умората, реда на изпитване (представяне), предварителната настройка/ нагласа, ефекта на контраста с предходния изпитван, прекалената възискателност или снизходителност и като цяло е възможно да се наблюдава съвкупност от няколко фактора едновременно.

Оценката трябва да е най-вече обективна и справедлива. Да има диференциран характер, да е ясна и мотивирана за ученика. В никакъв случай оценката не трябва да се използва като средство за наказание, най-вече при децата със специални образователни потребности.

Методите и формите за изпитване и оценяване, които се използват са следните:

- Устно изпитване и оценяване;
- Писмено изпитване и оценяване;
- Тестове за изпитване и оценяване - с алтернативен отговор (вярно/невярно) с множествен избор на отговора за довършване или допълване;
- Практическо изпитване и оценяване;

➤ Графично изпитване и оценяване.

В резултат на оценяването се поставят следните видове оценки:

- Оценъчни бележки – постоянна съставна част на обучението през различните фази на учебната година. Те са израз на учебните постижения на учениците;
- Бални скали – буквена система (А, В, С, D, F), словесен израз: отличен, добър, удовлетворителен, лош, не се зачита. Цифрова бална система – пет степени – „отличен (6)", „много добър (5)", „добър (4)", „среден (3)", „слаб (2)".
- Система „минава/ остава" (зачита се/ не се зачита).

Според новите промени на Закона за предучилищно и училищно образование обн. в ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г. в сила от 1.08.2016 г. са регламентирани правилата за прием и обучение на децата в норма и тези със специални образователни потребности.

Чл. 120. ал (1) уточнява, че: „Оценката съдържа качествен и количествен показател". Ал. (6) „На учениците от I до III клас включително не се поставят количествени оценки". Ал (7) гласи, че: „на учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуална учебна програма, се поставят оценки само с качествен показател, които може да са: „постига изискванията", „справя се" и „среща затруднения".

В закона ясно и точно е казано в чл. 126. ал (1), че: „Ученик със специални образователни потребности не повтаря класа". А следващите алинеи поясняват, че: За обучението на ученик със специални образователни потребности, който има годишна оценка „слаб (2)" по учебен предмет по преценка на екипа за подкрепа за личностно развитие в следващия клас може да се разработва индивидуална учебна програма по съответния учебен предмет.

Важно е да се отбележи, че: „За учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуална учебна програма, оценката е показател за степента, в която са постигнати компетентностите, заложи в нея".

Съгласно закона: „Училищната подготовка е съвкупност от компетентности – знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на ученика в следващ клас, етап и/или степен на образование и свързани с постигане на целите на училищното образование. За учениците, които се обучават по индивидуални учебни планове, се утвърждават индивидуални учебни програми въз основа на учебните програми. Индивидуалните учебни програми се утвърждават от директора по предложение на екипа за подкрепа за личностно развитие".

За деца и ученици със специални образователни потребности, които не усвояват държавните образователни изисквания за учебно съдържание по обективни причини се разработва индивидуална образователна програма по един или повече учебни предмети от учебния план, по който работи градината/ училището за съответната учебна година. Индивидуалната програма за обучение и развитие е изцяло съобразена с потребностите и индивидуалните възможности на всяко от децата със СОП. Ресурсния учител осъществява координирането на дейностите заложи в нея.

Контролът и оценката имат важна диагностична стойност. Чрез контрола се проверява способността на учещия се да усвоява учебното съдържание.

Чл. 87. (1) Учебният план разпределя учебното време между учебните предмети или модули за придобиване на училищната подготовка. А този на специалните училища за ученици със сензорни увреждания включва и раздел Г – учебни часове, предвидени за задължителноизучаване на специални учебни предмети.

Ученици със специални образователни потребности постъпват в специалните училища след оценка и насочване при условия и по ред, определени с държавния образователен стандарт за приобщаващото образование.

В представения доклад до правителството за изпълнението на годишния план за действие за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания е отчетено, че през 2015 г., чрез центровете за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности, са осигурени 1420 ресурсни учители, психолози, логопеди, учители на зрително затруднени деца и рехабилитатори на слуха и говора за обучението на 13 082 деца и ученици със специални образователни потребности.

Дидактическата диагноза на интелекта и личността като цяло не е обикновено констатиране и оценяване на съдържанието и особеностите им, а е твърде сложен комплекс от параметри, свързани с определяне смисъла и значението на тези особености и с определяне дълбочината на разбирането, на начините за тълкуване на социалните ценности, на степента на усвояването им. „Защото какво са познанията, обемът на информацията, откъснати от способността за разбиране, за избиране, задълбочаване и организиране на информацията?“ (Pavelcu, V., 1968, стр. 19)

Такива съображения са довели Палмес до необходимостта да прибегне до помощта на нов термин – педогностика, чрез който да означа всички познания за личността на учащия се. Терминът е използван за първи път от него в книгата му „Педогностични методи и наблюдение“ издадена в Барселона през 1947 г.

Според Палмес педогностиката включва:

- ретрогностика – индивидуалната история на личността на ученика „анамнезата“;
- диагностика – актуално състояние на учениковата личност;
- прогностика – предвиждане на еволюцията на личността му.

При изпитването прекият обект на оценяване са усвоените знания, умения навици, „тяхната пълнота, осъзнатост, правилност, точност, трайност, връзка с живота, умение да се прилагат на практика, а също и устната, графическата, практическата форма на тяхното изразяване.“ (Есипов. Б., 1967, стр. 451)

В урока трябва преди всичко да се оценява самото качество на знанията, уменията и навиците на учащите се.

Ръководейки се от такова разбиране и стремейки се да формулира общи критерии за усвояване на учебния материал В. П. Беспалко прави класифициране на знанията, които са предмет на оценяване при изпитване. (Беспалко, В., 1968, стр. 44–63) Според него оценката трябва да отговаря на характера на знанието, чиито видове според него са:

- знание - узнаване: свежда се до разпознаване, различаване класификация;
- знание - възпроизвеждане: то е на равнището на възпроизвеждането, обсъждането, съотнасянето, анализа;
- знание - умение и навик: свежда се до прилагане на практика към даден клас явления и обекти, изискващи решаване на задача без преобразуване на знанията и действията, с които ученикът разполага; знание трансформация: характеризира се с прилагане на усвоената информация за решаване на практически задачи по отношение на широк кръг явления и обекти.

Различното равнище на усвояване трябва внимателно да се диференцира и адекватно да се оценява. Това може да стане с помощта на допълнителните въпроси когато:

- отговорът не е достатъчно пълен, точен и ясен, когато са пропуснати съществени страни на въпроса и има грешки;
- отговорът не дава достатъчна увереност на учителя, за да оформи оценката;
- по някакви причини учителят се съмнява в самостоятелността на отговора на ученика;
- учителят иска да провери характера на разбирането на ученика върху някакъв детайл;

Текущото оценяване се съчетава с крайното резултативно оценяване. То има голямо оперативно значение, защото подпомага регулиране процеса на обучение. Крайното оценяване фиксира само постигнатият резултат, без да може да повлияе върху процеса на обучението и да коригира пропуските. Чрез изпитването и оценяването се установява постигнатият резултат, но в сянка остава процесът, благодарение на който е постигнат.

Чл. 22. (1) гласи, че: „Държавните образователни стандарти са съвкупност от задължителни изисквания за резултатите в системата на предучилищното и училищното образование, както и за условията и процесите за тяхното постигане“.

В резултат на получените резултати при текущи изпитвания и положени изпити на учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуални образователни програми, но не постигат държавните образователни изисквания за учебното съдържание се поставят оценки с качествен и количествен показател за усвоените знания и компетентности съгласно индивидуалните им образователни програми.

При завършване на клас, етап или степен на образование по индивидуални образователни програми учениците със специални образователни потребности, които не са постигнали държавното образователно изискване за учебното съдържание, получават оценки само с качествен показател.

Учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуални образователни програми и постигат държавното образователно изискване за учебното съдържание в процеса на училищното обучение, се оценяват с оценките по чл. 7, ал.2 и 3 от Наредба №3/15.04.2003 г. за системата на оценяване /отличен 6, много добър 5, добър 4, среден 3, слаб 2/.

На ученици със специални образователни потребности, които се обучават интегрирано и са завършили IV клас, но не са усвоили държавните образователни изисквания за начален етап на основното образование по обективни причини, училището издава удостоверение за завършен IV клас, а не удостоверение за завършен начален етап на основното образование и продължават обучението си в V клас.

На учениците със специални образователни потребности, които са завършили обучението си по индивидуални програми, но не са постигнали държавното образователно изискване за учебното съдържание в удостоверенията за завършен IV, VIII и гимназиален етап срещу учебен предмет се вписва „по индивидуална програма“ и оценка с качествен показател.

В случаите, когато ученикът със специални образователни потребности не е усвоил държавните образователни изисквания за придобиване на средно образование по обективни причини, училището издава удостоверение за завършен гимназиален етап, в което вписва резултатите от обучението по индивидуалните образователни програми. Удостоверението за завършен гимназиален етап е с номенклатурен номер 3-33.

Ученици със специални образователни потребности, които не са усвоили общообразователния минимум за клас, етап или степен на образование по обективни причини, не повтарят класа.

Учениците, които са получили удостоверение за завършен VII клас, може да продължат обучението си в следващ клас след насочване от регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование в училище по чл. 142, ал. 3, т. 1 при условия и по ред, определени с държавния образователен стандарт за приобщаващото образование.

Нужно е да се знае, че: чл. 88. (6) Индивидуалният учебен план на учениците със специални образователни потребности може да съдържа само част от учебните предмети, определени в рамковия, типовия или в училищния учебен план. Ал. (7) уточнява, че: „за обучението по всеки предмет от индивидуалния учебен план екипът за подкрепа за личностно развитие разработва индивидуална учебна програма, която се утвърждава от директора на училището. (8) Индивидуалната учебна програма по ал. 7 за учениците със специални образователни потребности се разработва въз основа на рамкови изисквания, определени с държавния образователен стандарт за приобщаващото образование.

Съвременното образование с основание се определя преди всичко като образование за човешко развитие. В основата на образователните приоритети е заложено реализирането на качествено ново обучение, което е изцяло ориентирано към учащия и овладяването на необходими социални умения. „В основата на съвременната модернизация на обучението в центъра на всички учебно-възпитателни въздействия трябва да бъде конкретния ученик, начините и формите на организация на цялостния училищен живот в максимална степен да стимулират неговото личностно развитие“. (Такворян-Солакян. Б., 2011, стр. 30-31)

REFERENCES

1. **Andreev, M., 1972:** The attitude towards testing and evaluation. Yearbook of the University of Sofia. Philosophical-historical faculty, CN. II – Education.,1972;
2. **Bespal'ko, B.,1968:** Opity, ispol'zovaniâ and kriteriev properties, znanii uptake//Sovetskaâ education, vol. 4, 1968;
3. **Esipov, B., 1961:** Samostoâtel'naâ work učašihsâ of uroke, Moscow, 1961;
4. Law on pre-school and school education, Edu., SG. 79 from 13.10.2015, in force from the 1.08.2016;
5. Presentation integrated training and education of children and students with special educational needs – RIO Sofia city;
6. **Takvorân-Solakân, B., 2011:** Some innovative approaches to stimulate academic activity in secondary education. Sat. Scientific works. WEE, "Bishop Konstantin Preslavski", Shumen, 2011. 30-33;
7. **Pavelcu, V., 1968:** Principii de docimologie, Bucuresti, Romania, 1968;
8. <https://bg.wikipedia.org/wiki/>;
9. <https://www.kaminata.net/forum/dotsimologiya-t83757.html>;
10. <http://www.teacher.bg/>